

Öncelikli olarak kıraat alanında böyle uluslararası bir sempozyumu tertip eden Diyanet İşleri Başkanlığı'na ve bu cemiyetin tertip edilmesinde emeği geçenlere teşekkürü bir borç bildiğimi söyleyerek müzakereye başlamak istiyorum. Şunu söylemek gerekir ki hocamızın böyle bir meseleyi tebliğde konu edinmesi kendisinin medeni cesaretini göstermesi açısından oldukça önemli. Zira ülkemizde tahrirat konusu daha önce pek değinilmemiş bir meseledir. Bu konuda Mehmet Emin Maşalı ile Mustafa Atilla Akdemir Hocalarımızın ele aldığı çalışmaları haricinde herhangi bir çalışma söz konusu değil.

Genel itibariyle tebliğle ilgili değinilmesi gereken hususlara gelince;

1- Tebliğin ismi, “Yöntem ve Mahiyeti İtibariyle Kıraat İlminde Tahrirât Geleneği: İbnü'l-Cezerî Örneği” dir. Ancak tebliğin içeriğine baktığımızda ana konusu yalnızca dört sayfada dile getirilmiştir. Tebliğin büyük bir kısmı tahrirat geleneği, tahrirate dair ekoller vs konulardan ibarettir. Halbuki İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kıraati'l aşr* adlı eserinde çokça kaynaktan istifade ettiğini söylemektedir. Dolayısıyla tebliğde daha ziyade İbnü'l-Cezerî'nin bu kaynaklardan yararlanmak suretiyle tahrirat disiplinine dair ortaya çıkan usulünün anlatılması ve buna dair örnekler verilmesi beklenir. Dinleyicinin ve okuyucunun zihninde daha iyi belirmesi açısından tebliğin özellikle İbnü'l-Cezerî'nin tahrirat şekilleri ve kaideleri gibi konuları olabildiğince açık bir şekilde ve birden fazla örnekle anlatılsaydı çok daha güzel olurdu kanaatindeyim. Zira tebliğin bu bölümleri çalışmanın en can alıcı noktalarıdır. Tebliğde daha çok İbnü'l-Cezerî'nin tahrirate katkısından daha ziyade İbnü'l-Cezerî'i sonrası oluşan tahrirat ekollerinden bahsedilmiştir. Eğer ki “Yöntem ve Mahiyeti İtibariyle Kıraat İlminde Tahrirât Geleneği: İbnü'l-Cezerî ve Sonrasında Oluşan Ekoller” denilseydi daha güzel olurdu.

2- Öncelikle tebliğin dilinde büyük problemler var. Bazı yerlerde cümleler son derece uzun tutulmuş, dört-beş cümleyle dile getirilebilecek mefhum tek bir cümle ile anlatılmaya çalışılmış; dolayısıyla cümlelerin toparlanmasında zorluk çekilmiştir. Mesela metinde bir paragraflık bir yer kaplayan ve ancak birden fazla cümleyle anlatılabilecek olan uzunca şu cümlede olduğu gibi...

“Nitekim söz konusu tarik ve meslekler birtakım vecihlerin takdim, tehir, tercih ve terk gibi hususları tercihle alakalı olarak farklılık arz ettiği; bu noktada özellikle takrib tariki uygulamasıyla birlikte ortaya çıkan vecihlerin takdim, tehir, tercih ve terk gibi hususlara bağlı olarak kimisinin kaynak eserlerin muhtevasını uygulamaya koyarken nakledilen her hususu aynen tatbik etme cihetine giderek **azimeti** tercih ettiği; kimisinin de bütün vecihleri uygulama şartı olmadığından ihtiyatlı olanı yani **ruhsatı** tercih ettiği görülmektedir.”

3- Metinde bir iki yerde isimlerin yazılışında problem var. Mesela bir yerde Sebt el-Hayyât ifadesi geçmektedir. Oysa İslam Ansiklopedisi'nde bu zatın ismini hem madde adında hem de ansiklopedi içeriğinde taradığımızda Sıbtü'l-Hayyât şeklinde geçmektedir. Yine bir yerde İbnü'l-Kâsıh'ın *Mustalahu'l-işârât* isimli tebliğde *Mustalahâtü'l-işârât* şeklinde geçmektedir. Ayrıca İbn Bellîme ismi bir yerde İbn Belîme şeklinde zikrediliyor.

4- Bir yerde istifade edilen kaynağın isminin verilmesi unutulmuştur. Zira bir bilgi veya alıntı bilinçli olarak referans verilmeden metinde bu şekilde yazılmaz. Metinde tahriratın “Arapça olarak muhtasar tanımını şu şekildedir” deniliyor.

إتقان القراءة من أي خطأ أو خللٍ كالتركيب والتلفيق

Ancak metinde bu cümlelerin kaynağı yok. Şâmile programını taradığımızda bu cümleye Mültekâ ehli't-tefsir isimli bir forumda anca rastlanabilmektedir.

5- Konu başlığı olarak İbnü'l Cezerî'de tahrirat denilmiştir. Ancak İbnü'l-Cezerî'nin tahrirat olarak nitelendirilebilecek *Ecvibetü'l-İmâm İbn el-Cezerî ale'l-mesâil't-Tebrîziyyeti fi'l-Kırâât* isimli eseri de var. Eserin tahkiki yüksek lisans tezi olarak yapılmış ve daha sonra S. Arabistan'da basılmıştır. İbnü'l-Cezerî'nin adı geçen eseri Tebriz'de kendisine sorulan meselelere verdiği cevaplar sonucunda ortaya çıkıyor. Kitabın birçok yerinde bir nevi tahrirat yapılmasına rağmen çalışmada buna hiç değinilmemiştir.

6- Metinde tahrirata dair İbnü'l-Cezerî'nin kendisinden sonrakilere etkisi olduğu söylenilip daha sonra birtakım ekollerden bahsedilmiştir. Ekollere ne için azimet ve ruhsat ekolü denilmesini teorik olarak zikretmiş ancak metin bu haliyle biraz muğlak kalmış. Oysa hocamız azimet ve ruhsat ekollerini en azından birer örnekle açıklasaydı çok daha güzel olurdu kanaatindeyim. Ekoller bahsinde 923/1517 yılında vefat eden ve tahriratsız kıraatlerin Kur'âniyyetlerinin tartışmalı bir okumaya sebep olacağından bahseden Kastallânî'den bahsedilebilirdi. Zira kendisinden sonra tahrirat hususunda müstakil eserlerin ortaya çıkışı hızlanmıştır.

Ekoller de Mansûrî ve İzmîrî ekolü şeklinde değil de Mansûrî ve Yûsuf Efendizâde ekolleri şeklinde isimlendirilseydi daha mı doğru olurdu acaba... Nitekim en-Nüveyrî ve Sultan el-Mezzâhî gibi âlimler İbnü'l- Cezerî sonrasında ona paralel tahrirat çalışması yapanlardır. Yani İbnü'l-Cezerî'nin nakillerine bağlı kalıp kaynaklarına müracaat lüzumu hissetmemişlerdir. Bu ekole ilk muhalif tutumu ise Yûsuf Efendizâde başlatmaktadır. Kendisi İbnü'l-Cezerî'nin

kaynaklarını elekten geçirip nakilleriyle kaynaklarını karşılaştırma yoluna gitmiştir. Bunun sonucunda bazı yerlerde Tayyibe isimli eserin zahirine göre alınabilecek bazı uygulamaları almamıştır. İzmîrî ise bir adım daha atarak ekolü daha fazla belirgin hale getirmiştir. Bazıları da Yûsuf Efendizâde'yi azimet ekolünde daha keskin bulur. Ayrıca ekollerin müntesiplerinden bahsedilirken bazı isimler tebliğde unutulmuş. Mesela Muhammed Emin Efendi'nin *Zübde*'si ile Mustafa İslambulî'nin *Mürşidü't-talebe*'si zikredilmemiş. Bu eserler de tahrirat eseridir. Mesela *Zübde*'de birçok yerde şu vecih alınır bu alınmaz şeklinde yerler var. Bu eserlere de değinilmelidir. Zira bu kişiler ve eserler bu toprakların zenginliklerindedir.

7- Ekollerden bahsedilirken bir yerde Mısır tariki kurucusu Ali b. Süleyman el-Mansûrî ifadesi geçiyor. Oysa el-Mansûrî, Mısır tariki kurucusu olmayıp bahsi geçen tariki bize kazandıran âlimdir. Bilindiği gibi İbnü'l-Cezerî'den bir müddet sonra Şâtıbiyye tariki mensupları Mısır'da bu tariki yaygınlaştırdıkları için yaygınlaştığı yere nispetle adı geçen tarike Mısır tariki deniliyor. Yani bu tarik Ali b. Süleyman el-Mansûrî'den çok önce var olan bir tariktir.

8- Metinde tahriratın kıraate etkilerinden bahsedilmiştir. Bu manada tahrirata değinilmiş ama tahriratla amel edilmiş mi edilmemiş mi? Buna değinilmemiş. Mesela meseleye bağlı bulunduğu tarik ekseninden bakanlar var. Bu kişiler tahrirata pek de hoş bakmıyorlar. Örneğin Mütevellî'nin senedi Mansûrî'ye ulaştığı halde, "Ezrak için ğunnenin men edilmesi" meselesinde Yûsuf Efendizâde ile İzmîrî'nin kaynaklarına istinaden onları haklı bulur. Bu durumda birtakım çevreler senedin Mansûrî'ye ulaştığı halde başkalarına tabi oluyorsun şeklinde kendisini eleştirir ve bu konu çokça tartışmalara sebep olur.

9- Son olarak şunu belirtmek istiyorum Mansûrî, Yûsuf Efendizâde ve İzmîrî gibi ekeol sahipleri bu topraklarda ekollerini geliştirmişler. Acaba neden kıraat açısından bu denli münbit bu topraklarda Zübde sonrası tahrirate dair eser yazılamamış. Artık bu konunun da daha fazla tartışılması taraftarıyım...

Tekrar böyle girift ve zor bir meseleyi büyük bir cesaretle tebliğinde ele alan Recep Hoca'mızı tebrikle müzakereme son veriyorum. Esselâmu Aleyküm...